

Samenvatting van Duitsland

Wat betekende de vorming van het Duitse keizerrijk voor het machtsevenwicht tussen de Europese grootmachten?

Vanaf de tijd van Lodewijk XIV was Frankrijk lange tijd de machtigste mogendheid op het Europees continent. In de loop van de 19e eeuw werd Frankrijk ingehaald door Pruisen. Op het Congres van Wenen in 1814/1815 kreeg Pruisen grote gebieden van West-Duitsland erbij. De Pruisische bevolking groeide in de 19e eeuw als kool en de industrialisatie ging vanaf 1850 razendsnel. Doordat Pruisen veel kolen en staal produceerde kon het een sterk leger en een sterke wapenindustrie opbouwen. In 1870 wakkerde Otto von Bismarck het nationalisme aan door oorlog met Frankrijk uit te lokken (de Frans-Duitse oorlog 1870-1871). Frankrijk werd verpletterd verslagen en op 19 januari 1871 riepen Bismarck en Duitse vorsten het Duitse keizerrijk uit in de spiegelzaal van Versailles en daar kroonden ze de koning van Pruisen tot keizer Wilhelm I. Nu was het Duitse keizerrijk politiek, militair en economisch de sterkste mogendheid, maar het werd omgeven door drie andere sterke mogendheden: Frankrijk, Oostenrijk-Hongarije en Rusland. Bismarck was zich ervan bewust dat de andere mogendheden samen sterker waren dan Duitsland en daarom voerde hij een voorzichtig buitenlands beleid, gericht op het behoud van het bestaande machtsevenwicht. Om te voorkomen dat Frankrijk met Oostenrijk-Hongarije of Rusland zou samenspannen, sloot Bismarck met Rusland en Oostenrijk-Hongarije allianties, waarbij ze beloofden elkaar in een oorlog te helpen of te minste neutraal te blijven. Bij conflicten tussen Europese landen trad Bismarck op als 'eerlijke makelaar', bijvoorbeeld bij het conflict dat ontstond over het bezit van de monding van de rivier de Congo in Afrika. Als gevolg hiervan nodigde hij alle Europese mogendheden uit in Berlijn. Op de Conferentie van Berlijn (1884-1885) werd Afrika verdeeld. Wilhelm I overleed in 1888, zijn kleinzoon Wilhelm II volgde hem op. Wilhelm II wilde in de politiek de leiding hebben, hij was niet tevreden met het machtsevenwicht en droomde van een Duitsland met meer macht en aanzien. Om deze redenen ontsloeg hij Bismarck in 1890. Wilhelm II voerde een Weltpolitik, om kolonies te verwerven en overal ter wereld zijn belangen te kunnen verdedigen wilde Duitsland een sterke oorlogsvloot hebben, waarmee het de Britten kon uitdagen; in 1898 nam de Rijksdag de eerste Vlootwet aan. De Britten voelde zich bedreigd en gingen nog grotere slagschepen bouwen, de Britten wonnen deze wapenwedloop: in 1914 hadden ze nog altijd veruit de grootste en sterkste vloot ter wereld. Omdat de Weltpolitik geen succes werd, richtte Duitsland zich in het begin van de 20e eeuw weer meer op het Europese continent. Extreme nationalistenvonden dat Duitsland zich naar het oosten moest uitbreiden; de 'Drang nach dem Osten'. Het snelgroeiende Duitse volk had meer voedsel grondstoffen en 'lebensraum' nodig. In 1914 leidde de rivaliteit tussen de grote mogendheden tot de Eerste Wereldoorlog. De Duitse legertop had al 10 jaar een geheim oorlogsplan klaar, van de inmiddels overleden generaal Von Schlieffen (het Von Schlieffenplan). Het liep niet zoals verwacht, de Britten en de Franse geallieerde hadden gaven zich niet over en verzette zich. Het leidde tot de eerste grote veldslag van de Eerste Wereldoorlog; de Slag bij de Marne. De geallieerde wisten het Duitse offensief te stoppen; de Duitsers groeven zich ten noorden van Parijs in en daarom begon een loopgravenoorlog die ruim 4 jaar zou duren. Het Von Schlieffenplan mislukte ook doordat Rusland sneller mobiliseerde dan verwacht. Daardoor moest er direct meer Duitsers naar het oosten en kreeg Duitsland een twee-frontenoorlog.

De Eerste Wereldoorlog was een totale oorlog, omdat niet alleen militairen grote offers brachten maar ook de burgers. De burgers vormde het 'thuisfront' dat wapens, munitie en ander oorlogsmateriaal moest produceren.

De zware last van de oorlog leidde tot steeds meer onvrede onder de soldaten en het volk. Terwijl de situatie al hopeloos was, gaf de marineleiding eind oktober de oorlogsschepen nog bevel de havens uit te varen en slag te leveren met de Britse vloot. De matrozen weigerden te gehoorzamen. De muiters (soldaten) vielen de wapenopslagplaatsen aan en maakten zich meester van de havenstad Kiel, ook arbeiders sloten zich bij hen aan.

Op 9 november riepen de sociaaldemocraten vanaf het balkon van het gebouw van het parlement (de Rijksdag) in Berlijn de republiek uit. Een dag later vluchtte de keizer naar Nederland en de dag daarna, op 11 november 1918, werd de wapenstilstand gesloten.

Welke factoren leidden tot de ondergang van de Republiek van Weimar?

In 1919 werd Duitsland een parlementaire democratie. Omdat het in Berlijn de onrustig was, kwam de Rijksdag eerst bijeen in Weimar en stelde daar de grondwet vast. Daarom wordt het Duitsland van de jaren 1919-1933 de Republiek van Weimar genoemd. De conservatieve elite wilden terug naar een staat waarin leger en bureaucratie de dienst uitmaakten en het parlement weinig te zeggen had.

Op 4 januari 1919 brak in Berlijn de communistische Spartakus-opstand uit; arbeiders bezetten straten en gebouwen. Op 15 januari werden de communistische leiders Rosa Luxemburg en Karl Liebknecht door een vrijkorps gearresteerd, gemarteld en vermoord. Het vertrouwen in de democratie kreeg later in 1919 een enorme klap door het Verdrag van Versailles. Duitsland verloor 10% van zijn grondgebied en al zijn kolonies, mocht nog slecht een zwak leger hebben, werd als schuldige aan de oorlog aangewezen en kreeg hoge herstelbetalingen opgelegd. Volgens conservatieven en rechtsextremisten had Duitsland de oorlog niet verloren, maar was het ten onder gegaan door een 'dolkstoot in de rug' van de democratische leiders die om de wapenstilstand hadden gevraagd en van de arbeiders en soldaten die in opstand waren gekomen (dolkstootlegende). Mede door de 'dolkstootlegende' verloren de democraten bij de verkiezingen van 1920 hun meerderheid.

De herstelbetalingen leidden in 1923 tot een politieke en economische crisis: Omdat Duitsland niet snel genoeg betaalde, trokken Fransen en Belgische troepen januari het Roergebied binnen om kolen, ijzer en machines weg te halen. De Duitse regering riep de bevolking op uit protest hiertegen te staken. Om de stakers te kunnen betalen, liet ze geld bijdrukken met als gevolg de hyperinflatie. De economie viel stil en de werkloosheid steeg naar recordhoogte. Om een einde aan de chaos te maken, staakte de regering in september haar verzet tegen de geallieerden, dat leidden tot woede bij de extreemrechtse groepen. Op 8 november bestormde de SA (De Sturmabteilung), onder leiding van Hitler, een grote bierkelder in München en schreeuwde dat hij een mars naar Berlijn zou beginnen om daar de macht te grijpen (de Bierkellerputsch). Toen de nazi's de volgende dag met hun mars begonnen, werden ze door politie en leger beschoten. Hitler kwam er met een lichte straf vanaf. Binnen een jaar kwam hij vrij, nadat hij in de gevangenis zijn boek Mein Kampf had geschreven.

Inmiddels was de crisis voorbij en de geallieerden hadden ingezien dat economisch herstel van Duitsland in hun eigen belang was. Het Dawesplan werd opgesteld en de herstelbetalingen werden verlaagd. Amerikaanse banken en bedrijven leenden Duitsland geld, waarmee het zijn economie op de been kon helpen en tegelijk de herstelbetalingen aan GB en Frankrijk kon voldoen. Die twee landen konden met dat geld weer de leningen terugbetalen die zij in de oorlog van de Amerikanen hadden gekregen voor hun

oorlogvoering. Vanaf 1924 bloeide de Duitse economie en waren er redelijk stabiele regeringen ('the roaring twenties').

Vanaf 1929 ging het mis; na de beurskrach in de VS trokken de Amerikanen hun leningen terug, waardoor de Duitse economie instortte. In 1932 zat bijna de helft van Duitsers zonder werk. Veel Duitsers gingen geloven dat alleen Hitler hen uit de ellende kon verlossen. Hitler beloofde een einde te maken aan de crisis en het gehate Verdrag van Versailles. De conservatieve elite gebruikte Hitler nu om definitief van de democratie af gekomen en op 30 januari 1933 benoemde Hindenburg Hitler tot rijkskanselier. Vrijwel direct begon Hitler met de vestiging van een totalitair regime waarin zijn macht door niets beperkt was.

Één van de oorzaken waardoor Hitler in korte tijd alle macht naar zich toe kon trekken, was de Rijksdagbrand. Op 5 maart 1933 waren er weer verkiezingen, 6 dagen daarvoor stak de Nederlands communist Marinus van der Lubbe het Rijksdaggebouw in brand. Van der Lubbe handelde alleen, maar Hitler geloofde dat de brand het sein was voor een communistische revolutie. Om het gevaar te bestrijden liet hij Hindenburg een noodverordening afkondigen; daarmee werden de grondrechten, zoals de vrijheid van meningsuiting en de vrijheid van vergadering opgeschort.

Om de macht helemaal in handen te krijgen, liet Hitler hierna de Weimar-grondwet afschaffen. Dit gebeurde via de machtigingswet, die hem het recht gaf geheel buiten het parlement om te regeren. Op 23 maart keurde de Rijksdag de machtigingswet, en daarmee zijn eigen afschaffing, met 2/3 meerderheid goed.

Welke gevolgen had het nationaalsocialisme voor Duitsland en Europa?

In maart 1933 werd in de buurt van München het eerste grote concentratiekamp in gebruik genomen, kamp Dachau, dat onderleiding stond van de SS (de Schutzstaffel). Gevangen waren rechteloos, werden met dwangarbeid uitgeput en vermoord. SS-leider Heinrich Himmler maakte de opening van het kamp op een persconferentie bekend en alle Duitse kranten schreven erover. Het doel was om tegenstanders bang te maken. In 1933 werd ook de geheime politie, de Gestapo, opgericht. De Gestapo probeerde alle tegenstanders van het regime op te sporen.

Ook liet Hitler in maart 1933 een ministerie van Propaganda oprichten. Tot de eerste acties van dit ministerie onder leiding van Goebbels hoorden openbare boekverbrandingen. Dit waren boeken van linkse, joodse en andere 'schadelijke' schrijvers, zoals Erich Maria Remarque.

In 1933 stelde Goebbels de Rijkscultuurkamer in. Journalisten, filmmakers, schrijvers, muzikanten en andere kunstenaars en artiesten mochten alleen nog werken als ze er lid van waren. Vanaf 1935 werkte in de Duitse media en cultuur alleen nog nazi's en meelopers.

Om de propaganda optimaal te verspreiden werd een goedkope radio ontworpen, waarmee geen buitenlandse zenders waren te ontvangen.

Hitler dankte zijn populariteit echter ook aan echte successen; de Duitsers waren enthousiast omdat de economie zich vanaf 1933 herstelde, waardoor de werkloosheid in hoog tempo verdween en de meeste Duitsers van een bescheiden welvaartsgroei profiteerden. Bovendien lapte Hitler straffeloos het gehate Verdrag van Versailles aan zijn laars, hij verwierp het Verdrag.

Vanaf 1935 pakten de nazi's ook anderen aan die volgens hen niet pasten in de Volksgemeinschaft. Het ging onder meer om Jehova's getuigen, homoseksuelen, Sinti en Roma en vooral joden. De joden waren volgens de nazi's de belangrijkste vijanden en vanaf 1933 kwamen er honderden maatregelen die een normaal leven onmogelijk maakten. Zo moesten joden hun rijbewijs inleveren, omdat ze een gevaar op de weg

zouden zijn en er kwamen bij zwembaden, parken, bioscopen, cafés en andere openbare gelegenheden borden met de tekst 'verboden voor joden'.

In 1935 kondigde Hitler op een massale partijbijeenkomst in Neurenberg de twee belangrijkste anti-joodse wetten aan (de Neurenberger wetten); de eerste bepaalde dat joden geen Duitse staatsburgers waren en de tweede verbood huwelijken tussen joden en Germanen en stelde seks tussen hen strafbaar. Om het 'Duitse bloed' 'zuiver' te houden, mochten joden ook geen 'Duitsbloedig' dienstmeisje jonger dan 45 in dienst hebben. De wetten bepaalden ook wie jood was en wie niet. Jood was iedereen die drie of vier voorouders had met het joodse geloof. 'Half-joden' (met twee joodse voorouders) waren alleen joods als ze zelf het joodse geloof aanhingen, een joodse partner hadden of het onwettige kind waren van een jood en een 'Ariër', zoals de nazi's de Germanen noemden. Dat de Duitse economie zich na 1933 herstelde, kwam voor een groot deel doordat Hitler een nieuwe oorlog voorbereidde. De meeste nieuwe werkgelegenheid ontstond in de wapenindustrie. Ook slonk de werkloosheid door de herinvoering van de militaire dienstplicht.

In Hitler zijn buitenlandse politiek richtte hij zich eerst op de annexatie van alle Duitstalige gebieden. Begin 1938 boekte hij succes met de Anschluss van Oostenrijk, een staat die was ontstaan uit Oostenrijk-Hongarije. In het Verdrag van Versailles stond dat Duitsland en Oostenrijk apart moesten blijven, maar de andere mogendheden deden niets. GB had al laten weten dat Duitsland Oostenrijk mocht inlijven. De Britten hoopten hiermee een oorlog te voorkomen, door Hitler tevreden te stellen. Het hoogtepunt van deze appeasementpolitiek werd later in 1938 bereikt op de Conferentie van München. Hitler wilde Sudentenland ook hebben en onder Britse druk gaf de regering van Praag toe. De Britse premier Chamberlain vloog in september twee keer naar Duitsland om in persoonlijke gesprekken met Hitler de vrede te redden, maar Hitler schroefde zijn eisen zo hoog op dat oorlog onvermijdelijk leek.

Een jaar later begon Hitler Polen te bedreigen en hij gokte erop dat GB en Frankrijk hem opnieuw zijn gang zouden laten gaan. Maar op 3 september 1939, 2 dagen nadat het Duitse leger Polen was binnengevallen, verklaarden ze Duitsland de oorlog.

Hitler voorkwam een tweefrontenoorlog doordat hij een paar dagen voor de inval in Polen een niet-aanvalsverdrag met Stalin sloot, daarbij verdeelden de dictators in het geheim Polen.

Begin 1943 kwam de ommekeer toen Duitsland de slag bij Stalingrad verloren. In juni 1944 kwam ook in West-Europa een beslissende doorbraak toen Amerikaanse, Canadese en Britse troepen landden in Normandië (D-Day). De oorlog eindigde op 8 mei 1945, een paar dagen nadat de Russen Berlijn hadden ingenomen en Hitler zelfmoord had gepleegd.

Hitler vond dat de joden uitgeroeid moesten worden, omdat ze Duitsland opnieuw in een wereldoorlog hadden gestort. Vanaf de herfst van 1941 werden voor deze genocide (volkenmoord) in Polen vernietigingskampen met gaskamers in gereedheid gebracht. De joden moesten daarheen worden gedeporteerd. Op 20 januari 1942 kwamen vijftien hoge ambtenaren in een villa aan de Wannsee in Berlijn bijeen om dat verder uit te werken (de Wannsee-conferentie). De mannen berekenden dat er toen 11 miljoen joden leefden; ze stelden een lijst op met aantallen joden per land en bespraken het tempo waarin de joden naar vernietigingskampen moesten worden getransporteerd en hoe de verschillende instanties daarbij zouden samenwerken. Twee maanden na de Wannsee-conferentie kwamen de eerste treinen met joden aan in Auschwitz en andere vernietigingskampen. In mei 1945 waren er 6 miljoen joden vermoord of op een andere manier omgekomen.